

Prof. zw. dr hab. inż. arch. Elżbieta Trocka-Leszczynska
Profesor emerytowany Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej
Adres: ul. Sudecka 142, 53-129 Wrocław,
Tel. 603 138 806
Mail: elzbieta.trocka-leszczynska@pwr.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

pt.: *Typologia stylowa rezydencji szlacheckich na obszarze Śląska Cieszyńskiego*

Autor: mgr inż. arch. Małgorzata Sokół

Promotor: prof. dr hab. inż. arch. Magdalena Żmudzińska-Nowak

Podstawa opracowania recenzji:

- Zlecenie Przewodniczącego Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka, Politechniki Śląskiej, Pana dr hab. inż. arch. Krzysztofa Rostańskiego, prof. PŚ.
- Dokumentacja rozprawy doktorskiej pt.: *Typologia stylowa rezydencji szlacheckich na obszarze Śląska Cieszyńskiego* obejmująca: wydrukowany egzemplarz pracy i jej wersję elektroniczną (płyta CD) oraz dołączony, na nośniku cyfrowym Załącznik II.

1. Struktura rozprawy

Przedłożona do recenzji praca doktorska zatytułowana: *Typologia stylowa rezydencji szlacheckich na obszarze Śląska Cieszyńskiego* – opracowana przez mgr inż. arch. Małgorzatę Sokół, pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Magdaleny Żmudzińskiej-Nowak – ma charakter monografii i została opracowana w jednym obszernym tomie, liczącym 690 stron, złożonym z 3 części: zasadniczego tekstu rozprawy, *Załącznika I* i *Załącznika III* oraz, dołączonego do opracowania, *Załącznika II*, zapisanego na nośniku cyfrowym.

Zasadniczą część wydrukowanego opracowania stanowi rozprawa doktorska, licząca 282 strony, podzielona na VII rozdziałów, w obrębie których występują: *I. Wstęp*, *II. Stan wiedzy oraz definiowanie pojęć*, *III. Typologia jako metoda badawcza zastosowana w pracy*, *IV. Badania ogólne*, *V. Badania szczegółowe*, *VI. Podsumowanie i wnioski końcowe*, *VII. Literatura* – licząca 595 pozycji krajowych i zagranicznych i umieszczone na końcu tej części – streszczenia w j. polskim i angielskim. W pracy zamieszczono ilustracje i tabele, których numeracja została przypisana do poszczególnych rozdziałów.

W tomie tym, zamieszczono również dwa dodatkowe opracowania:

- *Załącznik I: Indeks wyszczególnionych obiektów i ich cech*, zawierający 58 stron, z osobno numerowanymi rozdziałami: *1. Charakterystyka rozmieszczenia obiektów i (mapa)*, *2. Tabelaryczny indeks zidentyfikowanych obiektów będących własnością szlachecką* (obejmujący 379 obiektów), *3. Tabelaryczny indeks obiektów o niezidentyfikowanej funkcji, wskazanych na mapach z XVIII wieku*

(obejmujący 5 obiektów) oraz *Tabelaryczny opis obiektów wyróżnionych na wybranych mapach Księstwa Cieszyńskiego oraz mapach z lat 20-tych i 30-tych XX wieku* (obejmujący 379 obiektów).

- *Załącznik III*: opracowany na 350 stronach, zawierający *Opis monograficzny wybranych obiektów rezydencjonalnych omawianego obszaru badań (karty zbiorcze badań szczegółowych)*, w którym znajduje się *Wprowadzenie do opisu wybranych obiektów rezydencjonalnych* i kolejno – alfabetycznie umieszczone opisy 18 rezydencji (bez Cieszyna), ilustrowane dawnymi i współczesnymi zdjęciami oraz grafikami, zakończone wnioskami oraz zebraną na ich temat bibliografią. *Załącznik* ten kończy *Podsumowanie wybranych obiektów rezydencjonalnych*.

Do zasadniczego tekstu rozprawy został także dołączony dokument zapisany na zewnętrznym dysku:

- *Załącznik II, Wyszczególnienie szlacheckich obiektów rezydencjonalnych Śląska Cieszyńskiego – Karty charakterystyki*, stanowiący osobne opracowanie, w którym wydzielono 5 tomów zawierających alfabetycznie ułożone i opisane rezydencje:
 - *Załącznik_Rezydencje_A-F_ tom 1. – stron 657.*
 - *Załącznik_Rezydencje_G-Ł_ tom 2. – stron 681.*
 - *Załącznik_Rezydencje_M-R_ tom 3.– stron 627.*
 - *Załącznik_Rezydencje_S-Ś_ tom 4.– stron 555.*
 - *Załącznik_Rezydencje_T-Ż_ tom 5.– stron 527.*

Każdy z tych. tomów, ma własną stronę tytułową i *Wstęp* o tej samej w treści oraz te same tytuły rozdziałów, tj.: *1. Charakterystyka prezentacji obiektów*, *2. Oznaczenia kodowe obiektów* i *Karty charakterystyki* poszczególnych rezydencji Księstwa Cieszyńskiego – z ich opisami, ilustracjami i bibliografią. *Załącznik* ten jest niezmiernie obszerny, zawiera bowiem w sumie 3047 stron, a jego włączenie do pracy, pomimo tak znacznej objętości, stało się możliwe dzięki umieszczeniu go na zewnętrznym nośniku.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest niezmiernie obszerna, liczy bowiem w sumie 3737 stron opracowanych przez Doktorantkę.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

We wstępie rozdziału pierwszego (R.I.1) Autorka charakteryzując problematykę i przedmiot pracy stwierdzając, że będzie to próba monograficznego opracowania, tj. scharakteryzowania i przeanalizowania rezydencji szlacheckich występujących na terenie Śląska Cieszyńskiego, dawniej Księstwa Cieszyńskiego. Jak zauważa bowiem rezydencje te stanowią przejaw kultury materialnej tego obszaru, świadcząc o wielokulturowości i jednocześnie o *jednolitej formule rozwoju*. Stąd wyłania się ważny – dla wielowiekowej, złożonej kultury materialnej Śląska Cieszyńskiego (s. 7) – temat badań, związany z koniecznością zebrania i uporządkowania wiedzy o licznie występujących na tym obszarze – rezydencjach (ziemskich/szlacheckich), które zaniedbane szybko niszczą i znikają. Zauważając postępujące zniszczenia w obrębie tej zabudowy, a także wobec słabego zainteresowania jej ochroną, Doktorantka widzi pilną konieczność udokumentowania znikających szybko obiektów, aby materiały te mogły służyć pomocą w ich ratowaniu obecnie i w przyszłości.

W kolejnym podrozdziale (R.I.2) Autorka sprecyzowała temat rozprawy i jego elementy, w obrębie których wymienia potrzebę opracowania:

- definicji rezydencji, ze względu na: zróżnicowanie funkcjonalne, rozwiązania formy oraz ukształtowanie,
- zakresu badań, określonego przez autorsko opracowaną kartę badawczą obiektu,
- sposobu zapisu rejestru 379 rezydencji (w tym folwarków),
- kryteriów wyboru obiektów do szczegółowego opracowania (tj. istniejących i występujących w Polsce),
- zasad opracowania typologii, w celu podsumowania badań.

Określenie tematu badań pozwoliło Doktorantce na przedstawienie hipotezy badawczej w brzmieniu: *Istnieje możliwość opracowania klasyfikacji rezydencji szlacheckich Księstwa Cieszyńskiego, bazującej na typologii obiektów rezydencjonalnych, uwzględniając w niej trzy podstawowe typy obiektów rezydencjonalnych (zamek, pałac, dwór), które liczebnie dominują w obszarze badań, wraz ze wskazaniem ich podtypów, o ile będą one możliwe do określenia oraz ich przekształceń.*

Na podstawie tej hipotezy Małgorzata Sokół szczegółowo określiła podjęty w dysertacji problem naukowy, który w ujęciu skrótowym, dotyczy opracowania monograficznego, obejmującego *wszystkie rezydencje Księstwa Cieszyńskiego*, powstałe w okresie jego istnienia. W związku z przedstawioną hipotezą przedstawiła i następnie szczegółowo omówiła, *9 zagadnień badawczych*, które odnoszą się do:

- ogólnego określenia typów zabudowy rezydencjalnej,
- opracowania rejestru tych obiektów,
- opracowania ich szczegółowej typologii.

Autorka stwierdziła również, że *brak istniejących opracowań dotyczących wskazanej klasy obiektów na terenie Księstwa oraz wycinkowość dotychczasowych badań wskazują na ważność opracowania w kontekście archiwizacji informacji architektonicznej*” (s. 12).

Kolejno Doktorantka określiła cele pracy: *naukowy, metodologiczny, aplikacyjny, dydaktyczno-popularyzatorski* (s. 12), następnie wskazała *Zakres pracy* (R.I.4): *przedmiotowy, obszarowy, czasowy, merytoryczny*, które opisała szczegółowo, zaznaczając, że wg ustalonych kryteriów – do *Rejestru Głównego*, opracowanego w rozprawie, włączono 179 lokalizacji, co obejmuje 379 kart charakteryzujących badane obiekty, a do szczegółowego opisu wytypowała – 18 przykładów.

Tu pojawia się pytanie porządkowe, czy przedstawienie celów i zadań badawczych może nastąpić przed zapoznaniem się ze *Stanem badań*, z którego wynikać powinno jednoznaczne stwierdzenie, że takie opracowania jeszcze nie powstały? I kolejne pytanie – o właściwą jego lokalizację.

W rozdziale pierwszym Doktorantka przedstawia również, bardzo szczegółowo opracowaną i zastosowaną w rozprawie metodykę badań (R.I.7), którą przypisuje do wyznaczonych etapów:

- etap pierwszy – to określenie stanu wiedzy nt. obiektów rezydencjonalnych i ich definicji,
- etap drugi – to zdefiniowanie pojęć rezydencji,
- etap trzeci – to prowadzenie badań terenowych i historycznych w celu określenia ogólnej liczby badanych obiektów,
- etap czwarty – to opisy obiektów na kartach,
- etap piąty – opracowanie typologii i podsumowanie badań.

W rozdziale drugim, *Stan wiedzy i definiowanie pojęć*, pomimo stwierdzenia, że *stan wiedzy odnoszący się do tematyki odnoszącej się do obiektów rezydencjonalnych Księstwa Cieszyńskiego jest bardzo ograniczony*, udało się Autorce bardzo obszernie i wyczerpująco (R.II, s. 20-75) przeanalizować dostępne materiały i źródła przyporządkowane do następujących grup (s.20):

- materiały archiwalne, dokumentacja i ikonografia obiektów,
- prace naukowe i opracowania badawcze (ogólne i monograficzne),
- prace i działania popularyzatorskie,
- pozostałe materiały związane z przedmiotem badań.

Z badań tych wyniknęły jednoznaczne wnioski o braku opracowania monograficznego na temat zewidencjonowanych obiektów rezydencjonalnych na badanym terenie, jak również stwierdzono, że nie ma pełnej wiedzy na temat istniejących obiektów a także opracowań metodologicznych i materiałów dokumentujących istniejące obiekty.

W drugiej części tego rozdziału Doktorantka szczegółowo analizuje zagadnienia terminologii dotyczącej badanych obiektów, rozpoznając stan wiedzy w *zakresie terminologii i definiowania pojęć*. Następnie omawia pojęcia ogólne, związane z rezydencjami i ich funkcjami, z przestrzennym kontekstem oraz związkami z ich *rymskimi archetypami*. Kolejno wyodrębnia ich główne i poboczne typy oraz architektoniczne formy (zamki, pałace, dwory, wreszcie wille typu: dwór, pałacyk, chata, dom oraz kamienice, s. 41) a w dalszej części tego rozdziału szczegółowo omawia podstawowe pojęcia związane z rezydencjami i w podsumowaniu formułuje wnioski odnoszące się do przeanalizowanego stanu wiedzy i zdefiniowanych pojęć, które będą stosowane w pracy.

Rozdział trzeci zawiera *omówienie typologii, jako metody badawczej zastosowanej w pracy* i możliwej do wykorzystania także w obszarze architektury rezydencji. Ten obszernie opisany materiał prezentuje wybraną metodykę badań, pozwalającą na wyjaśnienie sposobu, w jaki przyporządkowano rezydencje do typów podstawowych i typów pobocznych, wraz z ustaleniem hierarchii badanych obiektów, a także jak wykorzystano rozwiązania funkcjonalne, formę i kompozycję przestrzenną do wyróżnienia odmian badanych obiektów a w efekcie – do *opracowania narzędzia badawczego w postaci zestawienia wzorców typologicznych*, przedstawionego na schemacie (R.III.3, s. 94). Rozdział ten kończy podsumowanie zastosowanej metody.

Rozdział trzeci, bardzo szczegółowo przedstawiony, mógłby być w zasadzie odrębnym opracowaniem na temat możliwości wykorzystania typologii w badaniach architektonicznych. Materiał ten powinien zostać opublikowany, jako przykład i wskazówka dla badaczy zajmujących się podobną problematyką.

W rozdziale czwartym *Badania ogólne*, Autorka przedstawiła obszar badań, który szczegółowo analizuje w ujęciu geograficznym i historycznym, porządkując analizy wg wyróżnionych ważniejszych okresów rozwoju Księstwa. W tych przedziałach czasowych wskazuje etapy rozwoju budownictwa rezydencjonalnego, odnoszące się do przemian historycznych zachodzących na badanym obszarze od roku 1290. Z tej szczegółowo przeprowadzonej analizy, uzupełnieniowej badaniami przestrzennego występowania obiektów i założeń rezydencjonalnych, powstało opracowanie, zaprezentowane na mapie, wskazujące lokalizację obiektów szlacheckich na obszarze Księstwa Cieszyńskiego. Mapę tę uzupełniona tabelą zawierająca spis 178 miejscowości, z wyróżnionymi w ich obrębie typami obiektów rezydencjonalnych.

W podsumowaniu badań ogólnych, przedstawiono tabelaryczny wynik szczegółowych analiz (Tab. IV.3), prowadzonych w oparciu o podział na okresy rozwoju obszaru badań

(kolejno od XIII do XXI wieku), z którego wynika liczba: wznoszonych, remontowanych i likwidowanych założeń. Do tabeli tej należałoby dodać jeszcze jedną kolumnę z podsumowaniem tych danych a wtedy obraz liczebny obiektów remontowanych, czy zniszczonych, byłby bardziej klarowny.

We wnioskach do tej części Autorka przedstawiła dość przypadkowo ułożone ilustracje pokazujące zarówno stan techniczny niektórych obiektów, ich formę, liczbę kondygnacji, jak też ukształtowanie dachów. Załączone w tym podsumowaniu mapy (IV. 29-34), wskazujące na badanym obszarze lokalizację trzech typów i podtypów rezydencji, mogłyby zostać uzupełnione o dodatkowe informacje, jak np. materiał obiektów, czy rodzaj dachów. Mapy takie wskazałyby wyraźnie występowanie dominujących cech badanych obiektów w różnych częściach Księstwa, pomagając w świadomym prowadzeniu remontów z zachowaniem cech charakterystycznych dla mniejszych obszarów Śląska Cieszyńskiego.

W podrozdziale (R.IV.6) Autorka opracowała kryteria wyboru obiektów do badań szczegółowych, a następnie, w tabeli kończącej tę część, wymieniła wybrane obiekty rezydencjonalne, występujące w 18 lokalizacjach.

Wybór i przedstawienie wybranych do badań obiektów jest treścią rozdziału piątego (V. *Badania szczegółowe*). Doktorantka, wytypowała do szczegółowego omówienia 2 rezydencje książęce znajdujące się w Cieszynie, tj. zamek na Wzgórzu Zamkowym i Pałac Myśliwski Habsburgów, przedstawiając szczegółowo etapy ich rozwoju, współczesną rekonstrukcję i propozycje wytycznych konserwatorskich. Część ta jest bardzo dobrze uzupełniona ilustracjami.

W dalszej części tego rozdziału (R.IV.3) Autorka przeprowadziła badania szczegółowe rezydencji (m.in. dworów i folwarków), poprzedzając je wprowadzeniem metodologicznym z opisem przygotowanej tzw. *Karty zestawczej*, zawierającej skrócone charakterystyki wybranych rezydencji i miejscowości. Rozdział ten podsumowują wnioski dotyczące przemian typologicznych obiektów wraz z problematyką prawnokonserwatorską, związaną m.in. z własnością obiektów i ich niszczeniem.

Rozdział ten kończy odniesienie do działań, ratujących lokalne zabytki, realizowanych w innych krajach, które stanowią wzór dla rozwiązań podejmowanych w odniesieniu do rezydencji Śląska Cieszyńskiego.

Ostatni, szósty rozdział (R.VI) – zawiera *Podsumowanie i wnioski końcowe*. W tej części Autorka powraca do przedstawionej na początku badań hipotezy stwierdzając, że została ona potwierdzona. Jednak wkraść się tu mały błąd drukarski i zdanie końcowe tego akapitu (s. 219) nie zostało w całości wydrukowane.

W podsumowaniu końcowym Doktorantka stwierdza również, że: problem naukowy został zrealizowany w postaci dysertacji stanowiącej *uzupełnienie istniejącego braku w zakresie całościowego i wnikliwego opracowania naukowego dotyczącego wszystkich rezydencji Księstwa Cieszyńskiego*. Z zawartymi w tym rozdziale stwierdzeniami należy się w pełni zgodzić, ponieważ Autorka wykonując ogromną pracę naukową (kwerendę, badania in situ, porządkowanie, opisywanie, wnioskowanie) – w miarę dostępności materiałów źródłowych – w pełni zrealizowała założone *zadania badawcze*, a w ich obrębie opracowała typologię i rejestr obiektów rezydencjonalnych Księstwa Cieszyńskiego.

Ogrom pracy Autorki widoczny jest w opracowanych materiałach zawartych w Załącznikach I i III, gdzie znajdują się zestawienia i opisy 379 obiektów a też w osobnym *Załączniku II*, z opracowaną – ewidencją (rejestrem) wszystkich obiektów rezydencjonalnych Śląska Cieszyńskiego (ponad 3 tyś stron).

Załączniki I i III zostały opracowane starannie, jako oddzielne części, z osobną od zasadniczej części, numeracją stron i rozdziałów, z odrębnie opracowanymi *Wprowadzeniami*, opisami i nienumerowanymi ilustracjami oraz cząstkowymi bibliografiami. *Załącznik III* natomiast, przedstawiony na nośniku zewnętrznym, przed opublikowaniem, należałoby starannie przeglądać i uporządkować. Nie jest potrzebne bowiem 5-krotne powielanie jednakowo opracowanego tekstu Wstępu we wszystkich tomach. Wstępy te, o ile zostałyby utrzymany podział tego spisu na części, należałoby wprowadzić tylko we wprowadzeniu do rejestru, porządkując także kolejność i nazwy *kodów*, służących do prezentacji poszczególnych obiektów, ponieważ ich nazwy są zbyt zawile i niejasne, jak np.: *kod formuły budowlanej ścian rezydencji*, czy *kod formuły pokrycia dachu rezydencji*. Konieczne jest również uporządkowanie dość przypadkowej kolejności.

Te drobne uwagi redakcyjne dotyczące *Załącznika II*, mają charakter porządkowy, potrzebny do ewentualnego stworzenia przejrzystej bazy internetowej badanych obiektów i nie mają wpływu na bardzo wysoką ocenę merytoryczną pracy, której głównym osiągnięciem jest, obok opracowanej przez Autorkę metodologii badań i typologii obiektów – całościowy rejestr 379 rezydencji Śląska Cieszyńskiego (*Załącznik II*), ze szczegółowymi opisami, archiwizacjami i współczesnymi ilustracjami oraz mapami, liczący ponad 3 tyś. stron.

3. Metodologia badań i warsztat pracy naukowej

Należy stwierdzić, że Doktorantka biele porusza się w określonym we *Wstępie* obszarze badań, mieszczącym się między: metodologią badań naukowych, historią architektury i urbanistyki a konserwacją zabytków. Na bardzo wysoką ocenę zasługuje umiejętność Autorki w posługiwaniu się wiedzą na temat metodologii badań naukowych i trafnego, rozwiązywania założonych zadań badawczych. To właściwie przyjęte metody badawcze, pozwoliły na zrealizowanie zaplanowanych zadań i potwierdzenie hipotezy.

Mgr Małgorzata Sokół posługuje się prawidłowym, do obranego problemu badawczego i dziedziny, warsztatem naukowym. Posiada umiejętność właściwego doboru literatury, prowadzenia analiz i wyprowadzania logicznych wniosków. Prawidłowo odnosi się do cytowanej literatury i właściwie stosuje przypisy. Jest osobą elokwentną, przez co praca ma znaczną objętość, ale napisana została dobrym i zrozumiałym językiem naukowym. Tekst jest zredagowany poprawnie, choć pojawiają się niekiedy powtórzenia i pewne błędy, które należałoby usunąć i skorygować w przyszłych opracowaniach, jak np.: zastosowanie właściwego określenia: liczba – do elementów policzalnych, a ilość – do niepoliczalnych, czy skorygowanie pisowni Śląska Cieszyńskiego z dużej litery (dysertacja s. 28, 111 itd. oraz we Wstępach poszczególnych tomów *Załącznika II*) a też zwrócenie uwagi na rozdzielną pisownię określenia wolno stojący (gdyż połączenia przysłówka i imiesłowu przymiotnikowego są pisane rozdzielnie).

Należałoby także wybrać jedno z określeń i stosować je w pracy, bo choć są to w zasadzie synonimy to: *rezydencjonalny*, odnosi się do rezydencji, jest rezydencją, lub składa się z rezydencji a *rezydencjalny*, wiąże się bardziej z obowiązkiem przebywania w miejscu pełnienia funkcji (por. słownik j. polskiego, lub <https://pl.glosbe.com/pl/pl/rezydencjonalny>).

Układ graficzny całości jest poprawny, a zgromadzony materiał ilustracyjny imponujący (fotografie, grafiki, mapy, a także wykresy, schematy i pracochłonne tabele), dobrze połączone z tekstem.

Należy podkreślić, że mgr Małgorzata Sokół jest niebywale pracowitym, dociekliwym i zaangażowanym w badania naukowcem, o szerokiej wiedzy metodologicznej.

4. Ocena formalna pracy

Zaprezentowany układ rozprawy jest w zasadzie poprawny, z podziałem na zasadnicze rozdziały, w których Doktorantka przedstawia problem badawczy i zadania badawcze, prawidłowo je realizuje oraz podsumowuje, odwołując się poprawnie do pozycji literatury i innych źródeł, a także właściwie ilustruje omawiane zagadnienia.

Problemem w skonstruowaniu właściwego układu pracy jest jej objętość. Całość opracowania, tj. wydrukowany tom zawierający zasadniczy tekst pracy doktorskiej (280 stron), połączony z dwoma załącznikami (58+350 stron) oraz potężnym elektronicznie opracowanym Załącznikiem II (ponad 3 tys stron) ma łącznie – 3.737 stron i stanowi ogromne wyzwanie redakcyjne.

Odnosząc się do zaproponowanego układu zasadniczej części rozprawy można dyskutować z:

- Umieszczeniem rozdziału pt. *Stan badań* w rozdziale drugim., już po stwierdzeniach zawartych w rozdziale pierwszym, z których wynika, że nie powstało podobne do dysertacji dzieło i potrzebne jest takie opracowanie. Zlokalizowanie w tekście, we właściwej kolejności, omawianych zagadnień pozwoliłoby uniknąć powtarzania tych samych stwierdzeń w różnych miejscach.
- Umieszczeniem w tomie zasadniczej rozprawy doktorskiej zbyt obszernych *Załączników I i III*. Rozwiązaniem tego problemu może być przeniesienie tych załączników do odrębnego tomu i połączenie ich z elektronicznym *Załącznikiem II*. Taki podział materiału z pewnością znacznie uprościłby układ pracy i ułatwił przeglądanie zarówno dysertacji, jak i szczegółowego materiału załączników, do czego Autorka w pewnym sensie już się przygotowała – osobno numerując strony i rozdziały poszczególnych części.

Należałoby przyglądać się także numeracji zastosowanej do oznaczenia rozdziałów i ilustracji. Uporządkowanie tego problemu, jak też dodanie w zasadniczym tekście odnośników do odpowiednio oznaczonych ilustracji, czy opisów, uprościłoby znacznie poruszanie się czytelnika po tak ogromnym materiale.

W tekście doktoratu znajdują się liczne ilustracje (zdjęcia mapy i grafiki), a także tabele, do których poprawnie dodano źródła, ale nie umieszczono na końcu rozprawy ich spisów.

Rozpatrując tysiące ilustracji i wiele tabel zawartych w całym opracowaniu, niezbędne byłoby skonstruowanie przejrzystego systemu ich numeracji, a też odwołań do nich. Obecnie nie można bowiem ani określić ich liczby, ani też łatwo odnaleźć ich lokalizacji w obszernych załącznikach, ponieważ nie są one w ogóle numerowane. Poruszanie się w ogromie przedstawionego materiału, w obecnej formie, jest trudne a wielka praca Doktorantki związana ze skrupulatnie zgromadzonym materiałem nie została do końca wykorzystana i doceniona, ponieważ w tekście rozprawy nie występują odniesienia do miejsc, w których konkretne opisy, czy ilustracje zostały zlokalizowane, przez co – ilustracje te stają się niejako anonimowe.

W przygotowaniu do ewentualnej publikacji pracy należałoby zastanowić się także nad wielkością opracowania i koniecznością przeprowadzenia starannej selekcji zgromadzonych materiałów, a także właściwej ich redakcji, w celu uniknięcia powtórzeń. co wiązałoby się m.in. z potrzebą bardziej „kompaktowego” omawiania poszczególnych zagadnień, z zachowaniem istotnych wartości pracy.

Należałoby również rozważyć możliwość zaprezentowania tego materiału w formie elektronicznej i dostępnej także w Internecie.

5. Ocena ogólna pracy

Praca jest oryginalna i nowatorska, ponieważ nie ma opracowania całościowego ujmującego problematykę historii, występowania, charakterystyki i typologii zbadanych przez Autorkę obiektów rezydencjonalnych. Podjęty w dysertacji temat jest aktualny i ważny, ponieważ dotyczy zachowania szybko zanikającej zabudowy szlacheckiej – stanowiącej dziedzictwo materialne Śląska Cieszyńskiego.

Niezaprzeczalną wartością naukową rozprawy jest zarówno całościowe zebranie ogromnego materiału badawczego, skrupulatnie gromadzonego w wyniku rzetelnie prowadzonych studiów literaturowych, kwerend, badań terenowych, jak również jego metodologiczne uporządkowanie i opisanie, w efekcie czego powstał kompleksowy rejestr 379 obiektów rezydencjonalnych, ze szczegółowymi charakterystykami, zawartymi na autorsko opracowanych kartach katalogowych.

Zebrany i uporządkowany oraz opracowany przez Doktorantkę materiał, bardzo cenny z naukowego punktu widzenia, może stanowić nie tylko doskonałe źródło wiedzy w prowadzonych badaniach naukowych, ale także – dobrze opracowany i właściwie ukierunkowany – może mieć duże znaczenie praktyczne i popularyzatorskie, dla:

- Władz, służb architektonicznych oraz konserwatorskich – w uświadamianiu i poznawaniu wartości historycznej tych obiektów oraz w zwiększaniu dbałości i staranności w ochronie tego historycznego dziedzictwa,
- inwestorów i projektantów – w poszerzaniu wiedzy o charakterze tej zabudowy w związku z planowaniem i realizacją remontów oraz modernizacji – właściwych z punktu widzenia ochrony oryginalnych cech tej zabudowy,
- użytkowników rezydencji – w uświadomieniu wartości historycznej obiektów i związanej z tym konieczności właściwego ich użytkowania i konserwacji,
- lokalnych społeczności w ich edukacji o wartościach kulturowych tej zabudowy.

W dalszych etapach badań – po znalezieniu odpowiednich środków finansowania – należałoby szczegółowo zbadać stan techniczny tych obiektów, a także opracować program ich ochrony i konserwacji.

Ogromna wiedza Autorki i praca, którą włożyła w zebranie, opracowanie i uporządkowanie zaprezentowanego w rozprawie materiału naukowego, powinna zostać, po odpowiedniej redakcji, opublikowana w formie monografii. Zgromadzony materiał powinien być również upowszechniony w różnorodnych formach, np., jako:

- publikacje, skierowane do różnych grup odbiorców a szczególnie społeczności tego regionu, w celu przybliżenia wiedzy o wartościach występującej tu zabudowy rezydencjonalnej,
- platforma internetowa, o międzynarodowym zasięgu, udostępniająca wiedzę o poszczególnych rezydencjach (ich historii, własności, stanie zachowania, remontach itp.), podobnie jak to ma miejsce w Saksonii, gdzie od wielu lat działa szczegółowo opracowany i bieżąco aktualizowany rejestr domów przysłupowych dostępny w Internecie.

Krytyczne, czy dyskusyjne uwagi zawarte w recenzji, dotyczące w większości konstrukcji pracy, mają charakter wyłącznie porządkowy, w zasadzie przyszłościowy i nie wpływają na wysoką merytoryczną ocenę opracowania.

6. Podsumowanie i wniosek końcowy

W ocenie recenzenta rozprawa doktorska przedstawiona przez mgr inż. arch. Małgorzatę Sokół jest nowatorskim i ważnym opracowaniem naukowym, dotyczącym niezbadanego w pełni problemu badawczego, związanego z opracowaniem rejestru oraz typologii rezydencji szlacheckich Śląska Cieszyńskiego. Opracowanie to, oparte na właściwie dobranych metodach i badaniach naukowych, wnosi znaczący wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistyka, w zakresie teorii i historii architektury poprzez zebranie, udokumentowanie oraz nowatorskie metodologicznie przygotowanie wiedzy na temat wartości historycznych i architektonicznych badanych obiektów.

Opracowanie rozprawy doktorskiej świadczy o dużej wiedzy teoretycznej i o dobrym przygotowaniu Kandydatki do prowadzenia badań naukowych, poprzez zdobyte umiejętności: m.in. stosowania właściwych metod badawczych, prowadzenia analiz i wyciągania wniosków z prowadzonych badań.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska opracowana przez mgr inż. arch. Małgorzatę Sokół spełnia warunki stawiane przez obowiązujące przepisy oraz ustawę o tytule i stopniach naukowych. Pracę tę oceniam pozytywnie i wnoszę o jej przyjęcie oraz dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Biorąc pod uwagę rzetelność naukową rozprawy doktorskiej i zastosowanie nowatorskich metod badawczych, prowadzących do skonstruowania oryginalnego opracowania naukowego – rejestru zabudowy rezydencjalnej Śląska Cieszyńskiego – wnoszę o wyróżnienie tej dysertacji.

Wrocław, 11 września 2023 r.